

„Demokratizáljuk az iskolát szociális és piacgazdasági elvek alapján!”

– *Walter Göhringgel, a Világbanki Szakképzési Projekt osztrák szakértőjével beszélget Szekszárdi Júlia* –

A legfontosabb célkitűzés, hogy szociális és piacgazdasági elvek alapján demokratizáljuk az iskolát. Ez a törekvés azt feltételezi, hogy Magyarországon olyan „konkurenciademokrácia” alakul ki, amelyben az egyén a saját és csoportja érdekelt képviseli, gazdasági jólétre törekszik, és egyúttal szociális biztonságban érzi magát. Az iskola számára mindebből az a feladat adódik, hogy képessé tegye tanulóit a versenyre és a demokráciára.

– *Őn az utóbbi néhány évben a Világbanki Szakképzési Projekt megbízott szakértőjeként több alkalommal és huzamos ideig tartózkodott Magyarországon. Tárgyalt szervezőkkel, járt „világbanki” iskolákban, látogatott órákat, konzultált pedagógusokkal és beszélgetett diákokkal. Mindez önmagában azonban még nem indokolná az Ön széles körű tájékozottságát hazánkról és időszerű problémáinkról. Feltételezem, hogy a kapcsolatai Magyarországgal régebbi keletűek.*

– Valóban már hosszú évek óta állok szoros kapcsolatban az Önök országal, mindenekelőtt a kultúrája és az oktatásügye érdekel nagyon. Magyarországot nagyon szeretem, második hazámnak tekintem. Nagy hatással volt rám Párizsban az Európa Tanács ülésén Mádl miniszter úr előadása, amelyben bemutatta a magyar oktatásügyet. Ennek során kiderült, hogy a résztvevők többsége hihetetlenül keveset tud Magyarországról, annak oktatásügyéről, iskolarendszeréről. Ez arra ösztönzött engem, hogy szót kérjek, és felhívjam a figyelmet a kelet-európai országokkal szemben meglévő, minden alapot nélkülöző előítéletekre. Azt is el kell itt mondanom, hogy nagy érdeklődést keltett a résztvevők körében, amit a miniszter úr az osztályfőnöki órákról elmondott. Ezt követően vita indult meg Ausztriában arról, hogy ennek a mind ez ideig ismeretlen szervezeti keretnek milyen formáját lehetne bevezetni. (Sajnos az Ausztriában is létező takarékosági kényszer miatt a tervek nem valósultak meg, de az ügy még nincs lezárva.)

Néhány évvel ezelőtt közreműködtem egy nagyszabású projektben, amelyet Ausztria szervezett, a Szövetségi Kancellári Hivatal és a Külügyminisztérium finanszírozott. Ennek során az átképzés, a menedzsmentképzés, a szakszervezeti vezető-képzés és a sajtótechnika új módjait szándékoztunk terjeszteni Magyarországon. E projekt keretében próbáltuk ki például a joint venture¹ szervezeti formáját. Jelenleg Magyarországon és Ausztriában kereken tízezer üzem működik ebben a keretben. Ekkor volt módom megismerkedni a magyar szakképzés és közkutatás néhány jeles képviselőjével, és végső soron ezeknek a kapcsolatoknak köszönhető a Világbanktól kapott megbízásom.

– *Hogyan indult el a projekthez kapcsolódó tevékenysége Magyarországon?*

¹ Vegyes vállalati szervezeti forma, ahol a cég tulajdonosai különböző nemzetiségűek.

– Az első érdemi megbeszélésen a Művelődési és Köznevelési Minisztérium illetékes munkatársai mellett gyakorló pedagógusok is részt vettek. Ezen a rendezvényen az európai oktatási rendszerekről esett szó. Összehasonlítottuk a különböző országok középfokú, 14–16 éves tanulóira irányuló szakképzését a 16–18 évesek számára kialakított szakképzéssel. A beszélgetés során feltűnt, hogy milyen erős Magyarországon a fejlesztési, megújulási igény. Engem elsősorban arra kértek, hogy segítsék megtalálni azokat az elemeket, amelyeket a nyugati országok oktatásügyéből lehetséges és érdemes átvenni a magyarba. E kérés teljesítésére annak az összehasonlító vizsgálatnak a tapasztalatai tettek képessé, amelyet az európai országok oktatásügyével kapcsolatban végeztem. Együttesen próbáltunk továbbá választ találni arra a kérdésre, hogy miként lehet a Magyarországon kialakított reformkonceptiót az európai trendekkel összhangba hozni.

– *Hogyan foglalhatók össze a Világbanki Szakképzési Projekt alapvető célkitűzései?*

– A legfontosabb célkitűzés, hogy *szociális és piactudományi elvek alapján demokratizáljuk az iskolát*. Ez a törekvés azt feltételezi, hogy Magyarországon olyan „konkurenciademokrácia” alakul ki, amelyben az egyén a saját és csoportja érdekeit képviseli, gazdasági jólétre törekszik, és egyúttal szociális biztonságban érzi magát. Az iskola számára mindebből az a feladat adódik, hogy képessé tegye tanulóit a versenyre és a demokráciára.

– *Milyen ismeretek elsajátítását és mely képességek fejlesztését teszi szükségessé ez a fejlesztési irány?*

– Az egyik leglényegesebb feladat az *idegen nyelvek elsajátítása*. S itt nem érhetjük be a köznapi nyelvhasználattal. A magyar fiataloknak képessé kell válniuk szaknyelven történő kommunikálásra, ezért rövid időn belül lehetőséget kell kapniuk arra, hogy legalább két idegen nyelvet megfelelő szinten elsajátítsanak. Sok középiskolással beszéltem itt, s ők szinte valamennyien késznek mutatkoztak arra, hogy érettségig legalább két nyelvet megtanuljanak. Ennek ellenére ez a követelmény Magyarországon csak részben vált valósággá. Tisztában vagyok vele, hogy ehhez is pénzre van szükség, de meggyőződésem, hogy az oktatás olyan beruházás, amely a jövőben feltétlenül megtérül.

A gazdasági életben közvetlenül hasznosíthatók a *jó kommunikációs képességek*. A fiataloknak meg kell tanulniuk – többek között – érvelni, mások érveit elfogadni, s esetenként, ha mások érvei jobbak, saját véleményüket módosítani, olykor teljesen megváltoztatni.

Elegendhetetlen a *kommunikáció és a munka legújabb technikai lehetőségeinek az elsajátítása*. Az informatikának például magától értetődő napi gyakorlattá kell válnia. Vannak ugyan tanárok, akik hasonlóan vélekednek, és lelkesen közreműködnek e cél elérésében, de akadnak olyan kollégák is, akik idegenkedve fogadják az elektronikát, a számítógépeket. Valószínűleg tartanak attól, hogy a tanulók e kérdéskörben esetleg többet tudnak náluk.

– *Ez feltételezhetően a nálunk még mindig erősen ható hierarchikus tudattal magyarázható. A mi pedagógusaink egy számottevő része nehezen adja fel helyzetéből adódó fölényét.*

– Talán éppen ezért is kell itt hangsúlyozni a projektnek azt a célkitűzését, amely a tanár és diák közötti partneri kapcsolatot kívánja megvalósítani. Ennek megfelelően nem szegyen, sőt magától értetődő dolog, ha a tanárok saját diákjaiktól vesznek át, sőt tanulnak bizonyos dolgokat.

Nagyon fontos, hogy a tanárokat és a diákokat nyitottá tegyük az európai országok oktatási gyakorlata iránt. Úgy vélem, ezen a területen a világbanki projekt segítségével Magyarországon óriási előrelépés történt.

Számomra az első nap, az első iskola meglátogatása, az első beszélgetés után lenyűgöző tapasztalat volt, hogy mennyire érdeklik a pedagógusokat más országok iskolái, oktatásügye, iskolarendszere. A projektben részt vevő pedagógusokat meghívták más országokba, hogy megismerjék az ottani pedagógiai elméletet és gyakorlatot. Jártak Ausztriában, Hollandiában, Németországban, Dániában, Angliában. Az Európa felé történő nyitás szempontjából rendkívül nagy jelentőségük van a nemzetközi diákcseréknek is. Ezek száma az utóbbi években örvendetesen növekedett a világbanki és nem világbanki iskolákban is. Az így alakuló kapcsolatok a jövőben minden bizonnyal segítik majd a gazdasági fejlődést, hiszen hozzájárulnak az idegen nyelvek elsajátításához, a különböző kultúrák megismeréséhez az egyes országok fiataljai közötti folyamatos kommunikációhoz.

– Tudom, hogy milyen nagy szerepet játszik például Ausztriában és Németországban a középiskolások szakmai gyakorlata. Milyennek látja Ön ebből a szempontból a mi iskoláinkat?

– Rendkívül fontos lenne, hogy az itteni diákok is – hasonlóan néhány más ország tanulóihoz – lehetőséget kapjanak a szünidei szakmai gyakorlatra. Ennek semmi köze nincs a munkavállaláshoz. A cél annak megtapasztalása, hogy milyen a légkör az adott üzemben, milyen problémák merülnek fel. Az így szerzett tapasztalatok segítségével később, a munkába állásuk után feltételezhetően könnyebbé válik majd a beilleszkedésük. Alkalmat kapnak továbbá arra is, hogy átlássák az üzemben zajló gazdasági folyamatokat. Úgy látom, hogy Magyarországon a hasonló gyakorlatokhoz egyelőre főként a gazdasági feltételek hiányoznak.

Nagyon nagy érdeklődést tapasztaltam Önöknél az új foglalkozások, a jövő szakmái iránt. Tanárok és diákok egyaránt kíváncsiak arra, milyen irányban fejlődik a munka világa. Szükséges, hogy mindez beépüljön a tananyagba, szó legyen róla a tanítási órákon. Az új szakmákra történő felkészülés ugyanis hosszú távú beruházást jelenthet a szakképzésben. Az eredmények 15-20 év múlva mutatkoznak majd meg a gyakorlatban. Ezért is döntő, hogy az elkezdett világbanki projekt folytatódjék, és ne szűnjön meg idő előtt.

– Ön szerint mennyi időre van szükség ahhoz, hogy ez a projekt valóban elérhesse a kitűzött célokat, s az eredmények beépülhessenek a magyar közoktatásba?

– A világbanki projektek általános jellemzője, hogy kezdeményező jellegűek. Támogatják a változást az oktatási szektorban egészen addig a pontig, amíg megteremtődnek a feltételek a projekt önálló folytatására. Nehéz eldönteni, hogy az önállóodás hány évet igényel. Személyes véleményem szerint 8-9 évig szükséges közvetlenül segíteni a programot. Ennyi idő kell ugyanis két-három diákközpontú kiképzésére és a fiatalok széles körének bevonására. Nem elegendő például az

egészségügy területén egyetlen iskolai osztályt magas színvonalon kiképezni. Legalább négy-öt, esetleg még több osztály diákjainak kell megkapniuk ezt a lehetőséget. Képzelse csak el, mit jelenthet, ha kellő számú olyan fiatal ember kerül ki az iskolából, aki a szakmáját magas szinten műveli, jól beszél két idegen nyelvet, s máris alkalmas arra, hogy közvetlenül, tolmács nélkül vegyen részt szakmai tárgyalásokon. A képzés – történjék az akár a világbanki projekt keretében – önmagában még nem garantálja a biztos munkahelyet is. Evvel a problémával a fiataloknak is tisztában kell lenniük. De a világbanki projekten belül a diákok mobilitást és rugalmasságot sajátítanak el, és ez a döntő.

– *Azt hiszem, a mobilitás nálunk több okból nehezen megvalósítható.*

– Én is azt tapasztaltam, hogy Magyarországon sok tanár és egyes diákok is nehezen értik meg a mobilitás jelentőségét. Ha valaki X helységben végezte el az iskolát, feltétlenül itt szándékozik elhelyezkedni is, függetlenül attól, hogy van-e ott munkahely vagy nincs. Jóllehet előfordulhat, hogy csak 200 kilométer távolságra volna megfelelő munkalehetősége.

– *Ha a hazai anyagi és főként a lakáshelyzetre gondolunk, érthetővé válik a ragaszkodás az eredeti lakóhelyhez. Ott él a család, ott vannak a barátok, s ott látszik a legegyszerűbbnek az egzisztencia megalapozása.*

– Tudomásul kell azonban venni, hogy a piacgazdaságban a mobilitás nagyon fontos tényező. Ez Nyugat-Európában természetes. Ha valaki például Észak-Németországban lakik, és csak Dél-Németországban kap állást, vagy esetleg – ami még bonyolultabb – az Egyesült Államokban, akkor ott építi fel az egzisztenciáját, ahol megfelelő munkához jut. S ha úgy hozza a sors, hogy néhány év múlva itt is megszűnik a munkalehetőség, kész ismét továbblépni, vállalva minden evvel járó problémát. Ez a mobilitási készség Magyarországon csak csekély mértékben van jelen. Pedig ha alkalmazkodni akarunk a piacgazdaság körülményeihez, vállalnunk kell a „röghöz kötődés” feladását. Mondok néhány példát. Külföldi üzemek kezdtek áttelepülni Magyarországra, kezdetben a magyar-osztrák határ közelébe. Majd egyre szélesebb lett a sáv, és Győr után elért egészen Budapestig. Egy sor osztrák szakember dolgozik Magyarországon, a vegyes vállalat keretében Budapesten, Győrben, Egerben, Kaposváron, mert vállalatuk itt hozott létre új telephelyet. Ez számomra a mobilitás jele.

A gazdasági fejlődést biztosíthatja, ha akadnak olyan magyar vállalkozók, akik úgy gondolkoznak: odatelepezik az üzemüket, ahol megfelelő piac áll rendelkezésre, tehát az ország keleti és déli részére. Ebből az következik, hogy a középvezetést ellátó szakembereknek ide kellene menniük dolgozni. A kérdés csupán az, hogy hajlandók-e erre. A mobilitásnak azonban túl kell lépnie a határokon. Például ha magyar üzem létesül Ukrajnában, szükség lesz ott olyan magyar szakemberekre, akik megfelelő ismeretekkel, kvalifikációval rendelkeznek. És akkor valakinek el kell döntenie, hogy néhány évre odaköltözik, esetleg végleg ott marad.

– *Önök személyesen sohasem volt gondja a mobilitással?*

– Nekem soha. Engem egyszerűen úgy neveltek, hogy mindig odamenjek, ahol számomra érdekes munkaterület adódik, s ott keressek magamnak munkahe-

lyet. A tudomány területén dolgozom, pedagógiával foglalkozom; a fő székhelyem Bécsben van, de dolgoztam már Németországban, s három éven át szerveztem Lengyelországban átképzéseket. Az osztrákok mobilabbak, mint a magyarok, a németek még inkább, és az Egyesült Államokban még ennél is nagyobb a mobilitás.

– *A mobilitás mellett a rugalmasságot említette mint nevelési célt. Hogyan látja Magyarországon ennek a helyzetét?*

– Úgy látom, hogy ezen a téren is sok még a teendő. Tapasztalataim szerint itt nem érvényesül eléggé a körülmények változásaihoz, az átalakuló igényekhez történő alkalmazkodás, a többség nehezen vállalja a változtatásokhoz kapcsolódó döntések kockázatát.

Példa lehet erre az idegenforgalom magyarországi helyzete.

Az utóbbi időben megváltozott a turizmus jellege, a tömegturizmust fokozatosan kiszorítja a minőségi turizmus. Ennek az igénynek kellene, hogy Magyarországra is elébe menjen, ez a perspektivikus gondolkodásmód kellene, hogy áthassa az egész képzést is. Svájcban vagy Németországban természetes, hogy az egy-két napra érkező turista akár magánházban is talál megfelelő szállást, függetlenül attól, hogy a szezon csak három hónapig vagy nyolc hétig tart. A magyarok ugyanakkor arról panaszkodnak, hogy nem érdemes a turizmussal foglalkozni, mert rövid a szezon. Ha nem változik ez a gondolkodásmód, nem fog fejlődni a turizmus. Számolni kell továbbá avval is, hogy a turisták csak abban az esetben jönnek el Magyarországra, ha kulturált a környezet, lehetőség van a zuhanyozásra, megfelelő a higiéne, a WC. A feltételek megteremtése nagyobb beruházást igényel, s esetleg hitel felvételét is szükségessé teszi. De más országokban is hitelre szorulnak az emberek. Magyarországnak pedig nagyszerű adottságai vannak a látgy turizmus számára, minden bizonnyal a legjobbak egész Közép-Európában. Vannak vizei, nem csupán a Balaton, hanem meleg víző források is szép számmal, vannak erdők, dombos vidékek. Az utak nem meredekek, ami azt jelenti, hogy 3-4 hónapon át a kerékpárostól a lovas kocsis turizmusig mindennek adott a lehetősége. S a kerékpárturizmus ma tőkeerős turizmus. Nem csak a hátizsákos turistákról van itt szó. A kerékpárosok gyakran a legdrágább szállodákat keresik fel. Olyan helyen akarnak éjszakázni, ahol módjuk van lezuhanyozni, és általában nem sajnálják érte a pénzt. Remek példák vannak erre Ausztriában, ahol a Duna mentén drága panziók sora található. Ez a jövő. Vannak ugyan Magyarországon ma is olyanok, akik így gondolkodnak, de általában szükség van a szemléletváltásra.

Ismerek egy kis magyar falut 10 kilométerre a Balatontól délre. Sokáig nem értettem, hogy miért jönnek oda évek óta rendszeresen kanadai turisták. Kiderült, hogy a tulajdonosok úgy alakították ki a házat (régii parasztházról van szó), hogy az érkező kanadai családok otthon érezhessék magukat benne. Van hálószoba a házaspárnak, van nappali, és megfelelő mellékhelyiségek. A nem kevés pénz mellett ez sok saját munkát is igényelt, de úgy látszik, a befektetés megtért.

Ha a világbanki projekt keretében idegenforgalmat tanítunk, ilyen példák segítségével lehet elérni a rugalmas szemlélet, a perspektivikus gondolkodásmód kialakítását. E követelmény természetesen nem csupán az idegenforgalomra vonatkozik.

– *Tapasztalt-e nálunk más jelenségeket is a pedagógusok körében, amelyek gátolhatják az említett célkitűzések megvalósulását?*

– A pedagógusokkal és tankönyvszerzőkkel való beszélgetések során felmerült, hogy milyen jó tankönyvek vannak a különböző országokban, milyen jó lenne ezeket lefordítani. Természetesen a külföldi kiadók számára is a legolcsóbb út egy könyvet egyszerűen lefordíttatni és a piacra dobni. Szerintem a tankönyvek pusztá fordítása nem célravezető. Minden országnak más a kultúrája, a nyelvi rendszere, a tananyag tartalma, és magyar vagy osztrák pedagógusként magyar, illetve osztrák gyerekeket tanítva abból a helyzetből indulhatok csak ki, amelyben tanítványaim élnék. Nagyon fontos, hogy a magyar szerzők maguk is alkossanak – esetleg külföldi partnerekkel kooperálva – különböző tankönyveket.

Kedvezőtlen tapasztalatokat szereztem egy történelemtankönyv közösen tervezett elkészítése során is. Az e célból szervezett team tagjai tele voltak jobbnál jobb ötletekkel, de a tervezés és a megvalósítás között eltelt idő rendkívül hosszadalmas volt. Meglepődtem azon is, hogy a szerzők, mielőtt egy sort is írtak volna, a honoráriumról érdeklődtek. Úgy vélekedtek, hogy előbb pénz kell kapniuk, és csak azután kezdenek dolgozni. Ausztriában és más, általam ismert országokban nem ez a helyzet. Az első lépés az, hogy egy szerző vagy szerzőgárda a saját kockázatára elkészíti a kéziratot, majd keres egy kiadót. A publikálás már a kiadó felelőssége. Az így készült tankönyv versenyez a piacon megjelenő más könyvekkel. A piaci viszonyok arra készítik a szerzőket, hogy megfeleljenek a legkorszerűbb módszertani és didaktikai standardoknak. A szerző kockázatvállalása, a *versenyhelyzet vállalása* fontos eleme a piacgazdaságnak. Ez Magyarországon, legalábbis én úgy tapasztaltam, még nem vált egyértelművé.

Minden probléma ellenére azonban az a határozott véleményem, hogy a világbanki projekten részt vevő pedagógusok rendkívül lelkesek és motiváltak. Ez valószínűleg avval magyarázható, hogy új perspektívát látnak maguk és iskolájuk előtt. Ezt a körülményt nem szabad lebecsülni.

– *Ön szerint megfelelőek a hazai gazdasági és társadalmi feltételek a projektben meghatározott célok megvalósítására? Az ennek szellemében nevelt fiataloknak vajon lesz-e kellő mozgásterük, lehetőségük az elsajátított ismeretek és képességek alkalmazására?*

– Úgy látom, hogy Magyarország 1989 óta rengeteget fejlődött. Egy könyvön dolgozom éppen, amely a magyar-osztrák kapcsolatokat dolgozza fel 1945-től napjainkig. Most éppen az 1989 óta eltelt időszakkal foglalkozom. Magyarország ez alatt az idő alatt hallatlanul sokat fejlődött. Egyszerűen azért, mert gyorsan növekvő igény mutatkozott a fogyasztás iránt, a fogyasztás pedig a gazdaság fontos része. A fiatal embereket rendkívüli mértékben vonzza a fogyasztói világ, szeretnének részesedni annak javaiból. Érdeemes megnézni, hogy az utóbbi években mennyit javult az utak minősége az országban, milyen mértékben nőtt az autóvásárlás. Bizonyíthatóan megnyílt tehát a piac, amely idővel feltételezhetően szabályozottan fog majd működni.

Magyarország fejlődési esélyeit feltétlenül növeli, hogy híd szerepét tölti be országok között. Ennek leginkább Európa déli és keleti térségében van roppant nagy jelentősége. Az Önök országának komoly hagyományai vannak a kereskedelemben, a pénzszektorban és a termelésben is. A modernizálódás remélhetőleg

lehetővé fogja tenni, hogy ezek a tudások más országoknak is átadhatók legyenek. Ehhez azonban új szervezeti formák kellene, főként a szegény országokban. Olyanok például, mint a joint venture.

- *A magyarországi állapotok, lehetőségek és az európai fejlődési trend ismeretében Ön mit tart a magyar közoktatás legsürgősebb feladatainak?*

- Ismét az idegen nyelvek tanulását említtem az első helyen. Igen fontosak a nemzetközi tanár- és diákcserék s az így kialakult kapcsolatok. Nagyon hasznos lenne nemzetközi pedagógus-továbbképzések szervezése az azonos tantárgyat oktató pedagógusok számára. Tudomásom szerint már szerveződött ilyen jellegű kurzus ausztriai és magyarországi angoltanárok részvételével. A dolog tehát beindult, de még nem a szükséges intenzitással.

Nagyon hasznos lenne, ha a képzésbe a televízió is bekapcsolódna, s olyan korszerű képzési programokat közvetítene, amelyek használhatók az iskola, a felnőttképzés és a felsőoktatás számára. Jó lenne, ha az ilyen adásokban közérdeklődésre számot tartó ismeretek is megjelenének. Mindenki számára fontos lenne például, hogy ismerje az érvényes munkajogi és szociális rendelkezéseket. Nem tudom, hogy Magyarországon miként van ez, de Ausztriában a fiatalok többsége semmit sem tud ezekről a kérdésekről.

- *Hogyan folytatható, illetve bővíthető Ön szerint ez a projekt?*

- Úgy vélem, az európai képzést mindenekelőtt az jellemzi, hogy az egyes országok szakemberei továbbadják a tapasztalataikat más országbelieknek, és ennek révén mindig új és új területeket vonnak be a fejlődésbe. Mi, osztrákok is nagyon sokat tanulunk más országoktól, és megpróbáljuk tapasztalatainkat továbbadni. Magyarország az utóbbi években nagy lépést tett előre, és úgy vélem, itt az ideje annak, hogy közvetlen környezetére is hatással legyen.

Tapasztalataim azt mutatják, hogy Magyarországon sok igen magasan képzett tanár működik. El tudom képzelni, hogy néhányan közülük készek lesznek majd kifejleszteni egy olyan projektet, amelynek során a világbanki projekt révén szerzett tudást továbbadják a szomszédos országoknak. Finanszírozhatja ezt természetesen a Világbank is, de elképzelhető, hogy az erre vállalkozók más forrásokból jutnak a szükséges anyagi feltételekhez. Magam is boldogan működnék közre ebben a munkában.

Az interjút készítette és fordította *Szekszárdi Júlia*